

УДК 368.023.5

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ БРОКЕРІВ В УКРАЇНІ

Паинсва В. А.

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, м. Сімферополь, Україна

У статті висвітлюються проблеми правового регулювання діяльності страхових брокерів в Україні, вироблені пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення страхового законодавства у сфері страхового посередництва.

Ключові слова: страховий брокер, посередницька діяльність на страховому ринку, відповідальність страхового брокера.

Формування в Україні професійної інфраструктури страхового ринку, що знаходить своє вираження й в організації діяльності страхових посередників, має на меті забезпечення поступального соціально-економічного розвитку держави, безпечного функціонування суб'єктів господарювання. У той же час правове забезпечення посередницької (у тому числі брокерської) діяльності відрізняється певною нестабільністю, що, у свою чергу, негативно впливає на розвиток всієї галузі.

Дана обставина пояснюється тим, що до початку економічних реформ 90-рр. ХХ століття в системі страхових відносин страхові брокери представлені не були. Як наслідок, правове положення страхових брокерів, не має необхідного розвитку дотепер як в Україні, так і на пострадянському просторі. Це обумовлено низкою факторів, суть яких, у загальному виді, полягає в наступному: суперечливість страхового законодавства в частині, що пов'язана з визначенням правового положення страхового брокера, його прав і обов'язків у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності; недосконалість правових механізмів, які перешкоджають обмеженню конкуренції на вітчизняному ринку страхових послуг; загальна недовіра потенційних страхувальників до будь-яких форм участі третіх осіб у страхових відносинах.

У вітчизняній юридичній літературі правовим проблемам діяльності страхового брокера приділено недостатньо уваги, вони рідко виступають об'єктом самостійного дослідження. Більшість публікацій вітчизняних науковців та практиків, які з'являються сьогодні в Україні, висвітлюють досвід державного регулювання страхової посередницької діяльності. У них досить чітко сформульовано теоретичні аспекти, що стосуються підходів до державного регулювання страхової посередницької діяльності (Жабинець О. Й., Журавка О. С., Махуртов Ю. О., Фурман Ф. М. тощо). Водночас практично відсутнім є аспект встановлення правової природи страхових посередників, зокрема страхових брокерів.

Звідси метою цієї статті є висвітлення проблем правового регулювання діяльності страхових брокерів в Україні, а також вироблення пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення страхового законодавства у сфері страхового посередництва.

Під брокерською діяльністю в теорії й законодавстві розуміється діяльність юридичних або фізичних осіб, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні як страхувальник.

В умовах сучасного світового ринку стає все важче уявити страхування без діяльності страхових брокерів, що забезпечують пошук і залучення клієнтури до страхування, підготовку або оформлення документів, необхідних для укладання договору страхування тощо. Зростання кількості укладених за їх допомогою угод страхування вимагає створення ефективної правової системи забезпечення діяльності страхових брокерів і є досить важливим для подальшого поширення страхових продуктів.

Монополія держави в СРСР на страхову діяльність, існування якої обумовлювалося загальною соціально-економічною політикою, не припускала в суті своєї правової конструкції незалежного страхового брокера. Правове положення страхового брокера в Україні вперше було законодавчо встановлене в 1996 році із прийняттям Закону «Про страхування», який закріпив статус страхового брокера як суб'єкта посередницької діяльності. Але незважаючи на це правова природа страхового брокера викликала запитання як на теоретичному, так і на законодавчому рівнях. Протиріччя між законодавчими актами, що регламентують правове положення страхового брокера в Україні, і сферою практичного здійснення брокерської діяльності на ринку страхових послуг, виступили своєрідними каталізаторами, що обумовили необхідність внесення змін у Закон «Про страхування» з метою коректування правових положень, що стосуються страхового брокера. Було ухвалено низку регулятивних актів щодо діяльності страхових брокерів. Однак не можна однозначно казати, що це сприяло їх активній діяльності в Україні. Тривалий час чисельність страхових брокерів була мізерною, вони переважно представляли інтереси не клієнтів, а інтереси тих страхових компаній, які пропонували більшу винагороду.

Разом із цим наразі відзначається певне зростання попиту на брокерські послуги в страхуванні як з боку страхових компаній, так і з боку клієнтів. Клієнти звертаються до брокерів, щоб одержати незалежну професійну пораду й захистити свої інтереси в процесі укладення страхового договору. Допомога клієнту досягати кращої ціни поліса, укладання договору зі страховиком, у якому враховуються, у першу чергу, вимоги клієнта, у процесі врегулювання збитків відстоювання позиції та права клієнта – все це є аргументом, завдяки яким в період кризи інститут страхового брокерства має резерви для росту. Проте цьому заважає невизначене правове положення страхових брокерів.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» зазначено, що брокерська діяльність – це професійна діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, спрямована на визначення потреби страхувальника в отриманні страхових послуг, консультуванні, наданні допомоги у розробленні умов договору страхування, пошук страховиків, які відповідають вимогам страхувальника, ведення переговорів та укладення договорів страхування за дорученням страхувальника, здійснення розрахунків за договорами страхування, підготовці документів для врегулювання питання про збитки у разі настання страхового випадку [1]. Тобто, страхові брокери є суб'єктами страхового

підприємництва, але їх роль в сучасних умовах зводиться до посередництва у страхових відносинах. Ця їх роль зазначена в ст. 15 Закону «Про страхування», в якій зазначено, що «страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери, страхові агенти» [2].

Самим проблематичним є те, що закріплене в Законі «Про страхування» визначення поняття «страховий брокер» (ч. 3 ст. 15) не відображає сферу надаваних їм професійних послуг. Сучасний посередник-брокер виступає як самостійний суб'єкт відносин, його послуги інформаційно-консультаційного характеру мають самостійну цінність і вартість.

Крім того останнім часом відбулися еволюційні зміни в якості й характері послуг, що надаються брокерами своїм клієнтам: тепер вони пропонують не просто розгорнутий вибір програм страхування для своїх клієнтів, але також здійснюють ризик-менеджмент, андерайтинг, організацію врегулювання збитків і інші корисні сервісні послуги для своїх клієнтів. Брокери моделюють систему страхових відносин, що має прямий вплив на інтереси страхувальників.

Наразі основними видами діяльності страхового брокера в Україні є: консультування, експертно-інформаційні послуги; організаційні послуги; послуги, пов'язані з документообігом та здійсненням розрахунків, у тому числі укладання та виконання (супровід) договорів страхування (перестраховування), врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або перестраховальником тощо.

Зазначені послуги, що є самостійним об'єктом договірних правовідносин між страховим брокером та страхувальником (перестраховальником), полягають у наданні фактичних та юридичних дій, та направлені на задоволення потреб останнього у сфері страхової справи повинні бути відображені у визначенні брокера, що закріплене у страховому законодавстві.

Звідси пропонується нове формулювання положення, що відображає сучасний зміст брокерської діяльності в сфері страхування: «страховий брокер - фізична особа - підприємець або юридична особа, відомості про якого внесені до Реєстру страхових (перестрахових) брокерів, який за плату на підставі брокерського договору здійснює діяльність з надання послуг, пов'язану з укладенням, зміною або розірванням договорів страхування (перестраховування) між страховиком (перестраховиком) і страхувальником (перестраховальником), забезпеченням страхових зобов'язань, а також з виконанням укладених договорів страхування».

Страхові брокери відрізняються від інших фінансових посередників у галузі страхування (аджастерів, диспашерів, агентів) тим, що діють від свого імені і на власний ризик, реалізують самостійний продукт з метою одержання прибутку. Саме це виділяють брокерів як окремих суб'єктів підприємницької діяльності у сфері страхування.

З урахування значущості особи брокера у страхових правовідносинах і з метою підвищення гарантій майнових прав та інтересів суб'єктів страхових правовідносин науковці цілком слушно пропонують запровадити ліцензійний порядок здійснення страхової брокерської діяльності [3].

Основним елементом державного регулювання діяльності страхових брокерів повинна бути вимога про отримання ліцензії, що повинна супроводжуватися наявніс-

тю статутного капіталу й фінансових гарантій на випадок заподіяння шкоди майновим інтересам третіх осіб.

У даний момент відповідальність брокера за неякісне надання послуг на законодавчому рівні не встановлена. Не закріплені на законодавчому рівні і умови гарантування виконання зобов'язань страхових брокерів щодо перерахування сплаченої клієнтом страхової премії, призначеної страховику; або передачу клієнту страхового відшкодування (виплати) або суму грошових коштів, сплачених страховиком.

Виходячи із зарубіжного досвіду основними умовами і гарантіями діяльності страхового брокера є:

- 1) утримання власних фондів,
- 2) відкриття спеціальний клієнтський рахунок, через який здійснюється перерахунок грошових коштів, призначених для виплати страхового відшкодування клієнту або сплати страхової премії страховику,
- 3) страхування професійної відповідальності страхового брокера.

На нашу думку, найбільш адекватним механізмом гарантій для страхового брокера може виступати страхування його професійної відповідальності. Такий механізм узгоджується, як з відповідальністю страхового брокера, так і з тим, що страховим випадком може виступати рішення суду, який встановлює ступень провини страхового брокера перед своїми клієнтами.

Таким чином, для розвитку брокерського сегмента страхового ринку необхідна серйозна підтримка з боку держави й прийняття змін у нормативні акти, що регулюють діяльність страхових брокерів. Такі законодавчі новели повинні чітко сформулювати правила й умови діяльності брокерів, зокрема:

1. Дати визначення страховому брокеру з точки зору його місця й ролі в страхових відносинах і визначити його функції, права та обов'язки в страхових та пере-страхових угодах.

2. Розробити основні параметри й вимоги до діяльності страхових брокерів: у тому числі, запровадити ліцензування на заняття даною діяльністю.

3. Установити особливий порядок визначення відповідальності страхових брокерів, а також визначити методи по захисту клієнтів від несумлінних брокерів.

Список літератури

1. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1996 р. // Урядовий кур'єр від 21.01.1997 р.
2. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
3. Пацурія Н. Б. Суб'єкти страхової діяльності: нормативне регулювання, місце і функції на страховому ринку України / Н. Б. Пацурія // Вісник Вищого арбітражного суду України. – 1999. – № 1. – С. 148-156.

Пашнева В. А. Проблемы правового регулирования деятельности страховых брокеров в Украине / В. А. Пашнева // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки. – 2012. – Т. 25 (64). № 1. 2012. – С. 63-67.

В статье освещаются проблемы правового регулирования деятельности страховых брокеров в Украине, вносятся предложения и рекомендации относительно усовершенствования страхового законодательства в сфере страхового посредничества.

Ключевые слова: страховой брокер, посредническая деятельность на страховом рынке, ответственность страхового брокера.

Pashneva V. Problems of legal regulation of insurance activities brokerov in Ukraine / V. Pashneva // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2012. – Vol. 25 (64). № 1. 2012. – P. 63-67.

In the article the problems of the legal adjusting of activity of insurance brokers are affected in Ukraine, brought in suggestion and recommendation in relation to the improvement of insurance legislation in the field of insurance mediation.

Keywords: insurance broker, intermediary activity at the insurance market, responsibility of insurance broker.

Статья поступила в редакцию 03.03.2012.